

18 januari 2014

Juryrapport scriptiewedstrijd VVNK 2013

Voor de VVNK-scriptieprijs van 2013 waren drie inzendingen binnengekomen. De jury betreurt het dat er niet meer gegadigden waren en hoopt dat er voor de volgende ronde meer scripties ingezonden zullen worden. De kwaliteit van het ingezonden werk liet echter niet te wensen over.

Ondanks dit relatief geringe aantal was de beslissing toch niet eenvoudig voor de jury. De reden hiervoor was dat de onderwerpen en de manier van aanpak van de scripties zeer uiteenliepen, waardoor onderling vergelijken moeilijk was.

Hier volgt een korte beschrijving van de scripties, in alfabetische volgorde.

🦚 **Sylvia Alting van Geusau**, *Panorama's in Amsterdam als onderdeel van de negentiende-eeuwse spektakelcultuur.*

Deze scriptie werd geschreven aan de Universiteit van Amsterdam onder begeleiding van dr. Bram van Oostveldt.

Panorama's, grote in het rond doorlopende beschilderde doeken, die de in het centrum daarvan staande toeschouwer de illusie geven zich binnen de voorstelling te bevinden, waren als medium immens populair in de negentiende eeuw. Er werden speciale ronde gebouwen opgericht om deze doeken in tentoon te stellen. Amsterdam had bijvoorbeeld het Panoramagebouw aan de Plantage Middenlaan, dat in 1887 openging. Een panoramavoorstelling bleef meestal enkele maanden of jaren op dezelfde plaats tentoongesteld en reisde dan verder langs andere panoramagebouwen. De meeste van de gebouwde rotondes, en de panoramadoeken zelf, zijn thans verdwenen (in Nederland kennen wij alleen nog het Panorama Mesdag). Het artistiek gehalte van panorama's was omstreden, hoewel er dikwijls gerenommeerde kunstenaars aan meegewerkt hebben. Populaire onderwerpen voor panorama's waren stadsgezichten en veldslagen; tegen het einde van de negentiende eeuw kwamen ook Bijbelse voorstellingen in zwang.

In Amsterdam waren in de eerste twintig jaar van de negentiende eeuw diverse panorama's te zien, maar daarna zijn ze afwezig tot ongeveer 1880. Dan breekt echter een bloeiperiode aan tot ongeveer 1910. Er worden in de scriptie vier toen te bezichtigen panorama's beschreven: een over het Beleg van Haarlem, een over de Overwintering op Nova Zembla, het Panorama Jeruzalem met de kruisgang van Christus, en een toen vrij actueel thema: de aanval op de Commune van Parijs in 1871. Daarnaast waren in het Panoramagebouw wisselende kunsttentoonstellingen te bezichtigen, meestal van levende kunstenaars. De scriptieschrijfster plaatst het bezoek aan de panorama's in het kader van de steeds toenemende uitgaans- en recreatiemogelijkheden in het Amsterdam van het fin-de-siècle, ofwel de 'spektakelcultuur'.

🦚 **Maximiliane Erkens**, *De collectieopstelling van de Middeleeuwen in het Rijksmuseum.*

Een scriptie geschreven aan de VU onder begeleiding van drs. Fieke Konijn.

Op het eerste gezicht lijkt dit onderwerp weinig verwantschap te hebben met het aandachtsgebied van de VVNK, maar dat is toch niet zo. Het Rijksmuseum opende in 1885 en het inrichten, en zeker het debat daarover, ging daarna nog enige decennia door tot in de jaren 1920 toen in de museale wereld in binnen- en buitenland grootscheepse reorganisaties plaatsvonden en nieuwe opvattingen over de presentatie van kunstwerken hun intrede deden.

In de oorspronkelijke inrichting, en in het verzamelbeleid, speelden middeleeuwse kunstvoorwerpen een belangrijke rol. Zij werden in een sfeervolle omgeving geplaatst die ontleend was aan bestaande middeleeuwse architectuur en interieurs. Een overzicht van de middeleeuwse gebouwen waarbij Cuypers als restaurator betrokken was toont een duidelijk verband met elementen uit deze entourage. De collectie middeleeuwen van het Rijksmuseum heeft een belangrijke rol gespeeld in de vorming van veel kunstenaars in de toegepaste kunsten omstreeks 1900, en niet alleen voor de neo-gothici onder hen. Ideeën over de middeleeuwse kwaliteit van het ambacht en over het werken in gildeverband waren voor velen een voorbeeld. Hoe men destijds in het Rijksmuseum met de middeleeuwen omsprong, welk beeld men er van had en wilde overdragen, wordt heel concreet en precies uit de doeken gedaan aan de hand van bronmateriaal als gidsen en catalogi, oude foto's, plattegronden en overzicht van de aantallen middeleeuwse kunstobjecten.

De scriptie geeft verreweg de meeste aandacht aan de periode rond 1900, maar volgt ook de ontwikkelingen in de ideeënvorming daarover van het steeds soberder en neutraler worden van het museuminterieur tot aan de huidige situatie, waarin 'teruggegaan wordt naar Cuypers' en de oorspronkelijke laat-negentiende eeuwse setting weer voor een belangrijk deel hersteld is. En daarmee is de cirkel weer rond.

📖 **Evelien de Visser**, *B.J. Blommers (1845-1914): kleine meester van de Haagse School? De waardering van B.J. Blommers en zijn schilderijen in de negentiende en twintigste eeuw.* Deze scriptie komt van de Rijksuniversiteit Groningen en werd begeleid door dr. Dieuwertje Dekkers.

Bernard Johannes Blommers is wellicht voor veel leden van de VVNK geen onbekende – in het Katwijkse Museum waar ons symposium van vorig jaar werd gehouden was het één en ander van hem te zien – in het algemeen geldt dit wel. Hij wordt tegenwoordig gezien als 'kleine meester' en 'navolger van Jozef Israëls'. Aan het begin van zijn loopbaan (1865) tot ver in de jaren 1880 was dit echter niet het geval en werd Blommers gezien als een groot talent en de evenknie van Israëls. In de scriptie wordt nagegaan hoe de waardering voor Blommers' werk in de loop der jaren wisselde en wat de oorzaken waren voor de veranderingen. Daarvoor worden catalogi en boeken over de Haagse School – waartoe Blommers gerekend wordt – en recensies als bronmateriaal gebruikt. Er bestaat nog geen goede oeuvre-catalogus van deze kunstenaar, wat misschien ook wel kenmerkend is voor zijn reputatie.

Tegen 1890 begint de waardering voor Blommers' werk te dalen, om ongeveer 1930 op een dieptepunt te raken. Als oorzaken ziet de schrijfster in de eerste plaats veranderingen in de kunst, waardoor Blommers' werkwijze gedateerd begint te raken. Schilders van de zogeheten Amsterdamse School als Breitner en Isaac Israëls werken veel gedurfter en expressiever, en tegenover hun onderwerpen uit het moderne stadsleven werden de strandgezichten en visserstaferelen van Blommers ouderwets. Latere ontwikkelingen als het luminisme en expressionisme maakten dit contrast alleen nog maar heviger, om maar te zwijgen van de abstracte kunststromingen. Omstreeks 1930 gold Blommers als kneuterig en burgerlijk, en dat bleef tientallen jaren zo.

Een tweede reden is dat Blommers door de vergelijkingen met Jozef Israëls werd overschaduwde. Zij gebruikten beiden dezelfde thema's dus vergelijkingen lagen voor de hand. Israëls roem bereikte omstreeks 1900 een grote hoogte en daardoor moest die van Blommers wel bijna omlaag gaan. Men vond dat zijn werk in vergelijking met dat van Jozef Israëls te weinig diepgang had.

De reputatie van Blommers als 'kleine meester' bleef jarenlang gangbaar; een omslagpunt was de tentoonstelling *De Haagse School: meesters van de 19de eeuw*, die in 1983 in Parijs, Londen en Den Haag te zien was. Door deze expositie kwam een heel scala aan zogenaamde kleine(re) meesters weer in het vizier, onder wie Blommers. Een eerste monografie over hem verscheen, en in volgende publicaties over de Haagse School (1997 en 2001) kreeg Blommers weer een geheel eigen plaats. Vooralsnog gaat het goed met hem.

Tot zover in het kort de inhoud van de scripties.

Gezien het moeilijk vergelijkbare karakter van de scripties is de jury tot de volgende overweging gekomen: alle drie de scripties gaan uit van een duidelijke vraagstelling die wetenschappelijk adequaat wordt uitgewerkt, maar de scripties *Panorama's in Amsterdam* en *De collectieopstelling van de Middeleeuwen in het Rijksmuseum* blinken beide uit wat betreft de invalshoek en inventiviteit. Daarom is besloten de eerste en de tweede prijs samen te voegen en deze *ex aequo* toe te kennen aan **Sylvia Alting van Geusau** en **Maximiliane Erkens**. De argumenten van de jury zijn:

- ⌘ Beide scripties gaan uit van een wetenschappelijke vraagstelling die consequent wordt volgehouden en ook tot een conclusie heeft geleid;
- ⌘ De onderwerpen worden binnen een historische context geplaatst;
- ⌘ Aan de aanpak ligt een theoretisch kader ten grondslag (hoewel de jury van mening was dat in de uitwerking van het onderwerp het verband met de theorieën niet altijd consequent was);
- ⌘ Er is veel verschillend bronmateriaal, met name archiefmateriaal, gebruikt, dat goed met elkaar in samenhang gebracht is;
- ⌘ De scripties zijn prettig geschreven en voorzien van veel authentieke illustraties en relevante bijlagen.

De jury

- ⌘ Dr. Lieske Tibbe
oud-docent kunstgeschiedenis Radboud Universiteit Nijmegen
- ⌘ Dr. Mienke Simon Thomas
hoofdconservator kunstnijverheid Museum Boijmans-van Beuningen Rotterdam
- ⌘ Drs Jan Jaap Heij
oud-conservator Drents Museum Assen